

נילי וינגרטן (לבית משפחת צורף מקובל): יום הסיור בקובל

בבוקר התחלנו במסע לקובל- הביקור בעיר בה נולדה אמי ובה נרצחה משפחתה, היא הסיבה לבואנו למסע באוקראינה. יצאנו בבוקר של יום אפור- כמצב רוחנו. אליעזר המדרין מספר לנו ביושב את ההיסטוריה של העיר שנבנתה כעיר מלוכה ובמשך השנים עברה מיד ליד- מהפולנים לרוסים וחוזר חלילה, ואני חושבת על אמי שרק בשנותיה האחרונות- עם המטפלת הרוסייה- גילינו שהיא יודעת לצד הפולנית, גם רוסית לא רעה.

האוטובוס טס מהר בכביש הטוב, התנועה מאוד דלילה והנוף משני צדדיו- ירוק עשיר ומלא חיים, מלא יערות עבותים של אורנים, אשוחים, עצי לבנה, צפצפות ועוד עצים שלא מוכרים בארצנו- ואני חושבת על הפרטיזנים ושרידי היהודים שמצאו מסתור בתוך היער. ועוד אני נזכרת בסיפורי אמי על ילדותה, על שהיו שולחים אותה כל קיץ לקייטנות ביערות האורנים, כדי שתבריא ותשמין מעט- באווירה הרגועה של הכפר, בצל האורנים הטובים לבריאות- כך היתה אמא אומרת.

בין העצים צומח דשא טבעי ופרחי-בר בשלל צבעיהם: הפרג האדום, העולש בתכלת, צנון הבר הלבן ושלוליות מים ביניהם. אדמה שחורה ופורייה המצמיחה כל דבר בקלות. האם זה בגלל הדם הרווי בה? כשהיערות נגמרים נגלים השדות המעובדים כולם: חיטה, כוסמת, תירס וחמניות- ממי האוקראינים ינקו את הרוע כלפי היהודים ועלו באכזריות על הנאצים, כשהארץ נראית זבת חלב ודבש?

הגענו לקובל- בתי הפרברים הראשונים: בתים צנועים, בתים פרטיים, אבל גם נקיים צבועים ושמורים והגינות שמסביבם מלאות בכל טוב: הרבה תפוחי אדמה- אמא אהבה תפוחי אדמה- וגידולי ירקות לצרכי המשפחה וביניהם פורחים פרחים צבעוניים שבארצנו היבשה אנחנו עמלים קשה לגדלם ולרוב בלא הצלחה, וכאן, תוך חודש-חודשיים לאחור החורף הקשה, הכל פורץ מהאדמה הדשנה וצומח בקלות ובטבעיות.

הגענו לשוק שנראה אותנטי, למרות שנבנה אחרי המלחמה. פה היתה הכיכר המרכזית, ככר המצעדים בימי הצבא הפולני וככר השילוח בתקופת הנאצים, אליה הובלו כשמונה עשר אלף היהודים לפני שנלקחו לבורות המוות בכוכבה. מחלון האוטובוס נראה בעיני השוק כלב-לבה של העיר, שוקק חיים וכמו יצא מספורי שלום-עליכם משנות ה-20 וה-30 של המאה הקודמת. הנשים כפריות עם מטפחות ושמלות- חלוקים צבעוניים, הגברים עם כובעי מצחיה וז'קטים מיושנים ומרופטים, ובידי כולם סלי פלסטיק ענקיים. האם מי-מהם יודע מה היה מקום זה לפני 65 שנה?

הגענו ליער בכוכבה- הנקודה המרגשת והכואבת בשביל כולנו. החברים מוציאים דגלי לאום כחול-לבן מהתיקים, נרות הנשמה נשלפים. צועדים בשביל שנוקה לכבודנו ע"י העירייה ומגיעים לקרחת יער גדולה ובמרכז-ה מורמת ונישאת- אנדרטה גדולה ומרשימה. הדגלים הושמו והתנוססו, נרות הנשמה הודלקו. ה"יזכור" הוקרא, ה"קדיש" ודף אישי של המשתתפים בטכס. לסיום שירת "התקווה" בפי כולם! טכס מכובד ומאופק!! כולנו מאוד נרגשים. אני לא רוצה לדמיין מה מצוי מתחת לרגלנו! שממה, אין עץ אחד בקרחת היער- רק עשב דליל. ומה פשר הבורות הנפערים בקצוות של קרחת היער??

משם נסענו לשריד כמעט יחיד לקהילת היהודים ששקקה במקום לפני 65 שנה- בית הכנסת הגדול- שרק עקבות מגן דוד אחד- גבוה ומטושטש מצוי על קירו האחורי והאותנטי. באדיבות עיריית קובל החדשה משפצים ומשמרים את חיצוניות בית הכנסת לשעבר, היום מתפרה גדולה שמלאה בפועלות חרוצות ומכונות רועשות. האם העובדים יודעים על הטרגדיה הגדולה שהיתה בין כתליו? מה הקירות היו מספרים להם אם היו מגרדים בזהירות את שכבות הסיד והטיח המכסים על קירותיו?

עברנו משם לבית הקברות היהודי "החדש" בו נרצחו מאות רבות של היהודים, שארית הפליטה של שני החיסולים שערכו הנאצים. השטח גדול ושומם, שבקצה חלקתו נבנה בית תרבות "חדש". הנוער הממלא את המקום היום אינו מתאר לעצמו על איזו אדמה עקובה מדם נבנה בית התרבות. אינו יודע על גורלם של האנשים שהרסו, בנו והשתכנו בהיכל זה. אינו יודע על מאמצי הכומר המקומי להסיר את הקללה שרבעה שנים על המקום. בקצה השטח השומם, מצוי עץ ומתחתיו בולטת מהאדמה אבן- מצבה שנותרה לפליטה- גוש אבן אפור עם אותיות מטושטשות בעברית! חזרנו לעיר: שמות הרחובות שונו מאז כמה פעמים, גם מיקומם. והבתים רובם ככולם אינם אותם בתים, במקומם בתים חדשים! לא מנקרי עיניים, אבל מטופחים נקיים ומלאי ירק שמעורר את קנאתי... אין ספק העיר מתעוררת ומשתפצת ועוד כמה שנים תהיה עיירה "נחמדה". האם העיר מתעוררת "בזכות" אסוננו ובתינו שהשארנו שם? אי אפשר שלא לחשוב על זה!

ולסיום אי אפשר שלא להזכיר את הרכבת שממלאת תפקיד חשוב בחיי העיר אז והיום! החיים (והאוטובוס שלנו) נעצרים לפני פסי מסילת הברזל לדקות ארוכות. אולי מחליפים כאן עדיין את גלגלי הרכבת בצומת הדרכים החשוב- למערב, למזרח, לצפון ולדרום. ושוב המחשבות נודדות על אלפי-אלפים של יהודים שעברו כאן לפני 65 שנה בדרכם האחרונה.

חזרנו מקובל. חזרנו וכנראה שלא אשוב אליה עוד, חזרנו בהרגשת החמצה קלה- לא מיצנו לדעתי את דופק חיי העיר של פעם- לא טעמנו את אזור השוק התוסס על תוצרתו והנויותו שנראות כמו פעם, בימים שאמי וסבתי פסעו כאן, אזור השוק הטעון כל-כך בהיסטוריה שלנו. גם את נחל הטוריה המפורסם בשבילנו- מסיפורי הורינו- לא הרגשנו מספיק ברגלנו. חבל!